Scrisori ale adolescenţei interbelice

Sanda GOLOPENŢIA*

Key-words: *correspondence, letter exchange, The Epistolary Rhapsody, Anton Golopenţia, Emil-George Papahagi, Tudor Vianu*

Rapsodia epistolară

Dincolo de lumina pe care o aruncă asupra figurii lui Anton Golopenţia (A. G.), focar al ansamblului de scrisori, şi asupra corespondenţilor antrenaţi în schimburi epistolare masive ori medii, cu toţii relevanţi în cultura românească (şi uneori internaţională) a epocii, mulţi dintre ei rămaşi necunoscuţi publicului cultivat, *Rapsodia epistolară* (*RE*) ne oferă în mod esenţial imaginea, în direct, a interbelicului românesc în ansamblu, cu căutările lui, cu grupurile care au aspirat sau s-au mobilizat în vederea înţelegerii şi mlădierii circumstanţelor epocii, cu polifonia soluţiilor şi a aspiraţiilor.

Acest lucru a devenit posibil graţie mai multor factori pe care îi voi enumera rapid. E vorba, în primul rând şi esenţial, de natura multiplă a ofertei epistolare disponibile. *RE* ne aduce în faţă scrisori existenţiale, profesionale, simple semne de viaţă, sau îmbărbătări din partea lui A. G. şi răspunsuri pe măsură din partea celor pe care şi i-a ales corespondenţi. Dar e vorba şi de faptul că, prin interesul uman al lui A. G. pentru cei pe care-i întâlneşte, sunt aduşi la corespondenţă vie oameni care în multe cazuri nu ar fi făcut-o. În afară de corespondenţii pe care şi-i alege, A. G. *a devenit astfel şi a rămas adresat* pentru mulţi din cei care l-au avut coleg de şcoală, facultate, monografie, studenţie în Germania, echipă regală, cercetare, Institut Social Român, Institut de Statistică. Dacă ne-am fi limitat, în buna tradiţie a editărilor de scrisori, la corespondenţii „importanţi", am fi pierdut din vedere scrisorile de şcolari bănăţeni sau ardeleni, studenţi bucureşteni, învăţători şi profesori din toată ţara sau artişti şi scriitori care adresau petiţii Ministerului Instrucţiei, Cultelor şi Artelor, soldaţi, monografişti gustieni şi echipieri ai Fundaţiei, părinţi şi fraţi, rude, săteni sau orăşeni, bucureşteni, bănăţeni, ardeleni, moldoveni graţie cărora *Rapsodia epistolară* a dobândit o rezonanţă amplificată, asigurând, metonimic, cunoaşterea, nu a unui intelectual izolat, nu a câtorva grupuri intelectuale de elită (de sociologi, statisticieni,

* Brown University, SUA. Doamna Prof. Em. Sanda Golopenţia a susţinut prelegerea *Scrisori ale adolescenţei interbelice* ca invitat al Institutului de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi, la data de 8 mai 2014. Textul reia, cu adăugiri, o parte din introducerea la volumul Anton Golopenţia, *Rapsodia epistolară*, vol. IV, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2014. Volumul a apărut în luna septembrie.

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

filozofi, scriitori, artişti plastici), ci a stării de spirit generale şi a problemelor pe care le-a ridicat generaţiilor active perioada interbelică.

Renunţând la publicarea exclusivă a scrisorilor lui A. G., care ar fi sărăcit mulţimea epistolară cu aproximativ două treimi şi care ar fi oferit o imagine lacunară a dialogului trăit prin scris, am optat pentru *schimbul epistolar*, iar nu pentru scrisori, ca unitate de bază a seriei de faţă. Aceasta a asigurat o continuitate mai strânsă între dialogul vorbit al celor care-şi sunt în preajmă şi completarea lui prin dialog epistolar atunci când distanţele sau circumstanţele o impun. În plus, s-a atenuat astfel opoziţia cantitativă între schimburi epistolare masive (de peste 20 de scrisori) şi schimburi epistolare minime (cuprinzând o singură scrisoare). Un schimb epistolar minim, sau unul *redus*, de între două şi cinci scrisori pot fi deseori tot atât de importante ca un schimb epistolar masiv ori unul mediu (de între şase şi 20 de scrisori), semnalând o relaţie sau un moment cheie din viaţa corespondenţilor.

Dacă ne limităm la considerarea schimburilor epistolare masive sau medii, volumele conţin în esenţă două tipuri de schimburi epistolare: cele *între doi indivizi* şi cele în care *unul din corespondenţi e reprezentat de un grup*. Cazurile în care atât adresantul cât şi adresatul sunt colectivităţi sunt rare şi nesemnificative.

Schimburile epistolare cu adresant şi adresat unic permit la rândul lor distincţia între schimburi epistolare *închise* (corespondenţa *intimă, existenţială*, sau *confidenţială* care circulă exclusiv între adresat şi adresant) şi schimburile epistolare *deschise* în care, adresatul făcând parte dintr-un grup de prieteni sau de colegi, scrisoarea pe care o primeşte circulă între ei, „ca o gazetă", cum scrie la un moment dat Victor Rădulescu-Pogoneanu, imprimându-le astfel, cel puţin parţial, un caracter *public*. Schimburi epistolare *închise*, circulând exclusiv între un adresant şi un adresat unic sunt, în *Rapsodia* I, cele cu Constantin Brăiloiu, Emanoil Bucuţa, Valeriu Butură, Petru Comarnescu; în vol. II, cel cu Ştefania Cristescu Golopenţia; în vol. III, schimburile epistolare cu D. C. Georgescu, Simion Golopenţia, Cornel Grofşorean, Traian Herseni, Petre Iorgulescu-Yor, Carmen Ittu, Sabin Manuila; în vol. IV, cele cu Iacob Mihăilă, Elena Moisuc, E.-G. Papahagi, Mihai Parpală, Cezar Petrescu, Corina Sombart, Iuliu Străin, Petre Ştefănucă, Victor Tufescu, Florica Ţunea, Tudor Vianu, Alexandru Vidican. Dintre schimburile epistolare deschise, ies în mod deosebit în evidenţă cele cu Ernest Bernea, Brutus Coste (vol. I); Mircea Drăganu, Corneliu, Emma şi Romulus Golopenţia, sau Dimitrie Gusti (vol. III); Igor Measnicov, Mihăilă, Octavian Neamţu, Mihai Pop, Victor Rădulescu-Pogoneanu, N. Saru (vol. IV). Deschiderea poate fi relativă la un grup de prieteni, la grupul familial sau la un grup instituţional şi poate defini nu numai adresatul, ci şi adresantul. În ultimul caz, Coste, Emma Golopenţia, Mihăilă şi, mai cu seamă, V. Rădulescu-Pogoneanu par a fi avut iniţiativa scrisorilor împreună cu alţi membri ai familiei, sau ai grupului de prieteni, ei constituind corespondenţi *mediatori* caracteristici în cadrul *RE*.

Remarcăm că A. G. nu a fost, în corespondenţă, un mediator de acest tip. Îl opreau de la o asemenea opţiune, aşa cum a spus-o explicit în scrisorile către Şt. Cristescu, E.-G. Papahagi, Vianu, Gusti etc., gravitatea cu care considera gestul epistolar.

Corespondenţele masive sau medii ne permit să surprindem etape diferite ale evoluţiei celor care scriu. Devine astfel posibil să nu mai identificăm un individ cu imaginea maximă finală pe care o propun biobibliografiile, ci să-l surprindem în mişcare, cu ezitările, perioadele mai puţin consistente şi perioadele de acţiune

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

desfăşurată ale existenţei sale. În *Rapsodia epistolară*, imaginea lui A. G., Comarnescu, Coste, Ştefania Cristescu, Miron Constantinescu, D.C. Georgescu, Emma şi Simion Golopenţia, Grofşorean, Carmen Ittu, S. Manuila, Neamţu, E.-G. Papahagi, M. Pop, V. Rădulescu-Pogoneanu, H.H. Stahl, Mircea Vulcănescu, Vianu etc. vibrează, la fel ca în viaţă, fără a se fixa în contururi definitive. E important de reţinut că Miron Constantinescu cel care aspiră să ajungă la Dâmbovnic nu e acelaşi cu nomenclaturistul M. Constantinescu; că Stahl cel din 1930, cel din 1934, cel din 1937–1939 şi cel – de dincolo de corespondenţa cu A. G. – din 1980 sau de mai târziu sunt în bună măsură diferiţi şi în orice caz nu pot fi identificaţi cu „totalul Stahl" din dicţionarele sau portretele de sociologi; că, la fel, chiar dacă demisiile se repetă în existenţa lui D.C. Georgescu, ele nu sunt identice şi izvorăsc de fiecare dată dintr-o altă închegare de etapă a acestuia. Departe de a fragmenta corespondenţii „de cursă lungă", viziunea aceasta „în mers" ni-i apropie, arătându-ne cum s-au construit, în mai bine sau mai puţin bine, cum au revenit şi ce au obţinut în perioada în care-i însoţim dinăuntru citindu-le scrisorile.

Scrisorile ne permit de asemenea să surprindem caracterul mişcător al „ierarhizărilor" în cadrul mişcării gustiene. Locul pe care-l ocupă, în tabloul recunoaşterilor, Amzăr, Bernea, Golopenţia, Herseni, Neamţu, Stahl, Vulcănescu etc. se schimbă de la o etapă la alta. Tensiunile din cadrul Şcolii survin tocmai în asemenea momente de oscilaţie a raportului de forţe, la Drăguş-Făgăraş în 1932–1933, odată cu începutul muncii la Fundaţiile regale a gustienilor în 1934, la întoarcerea de la studii a lui A. G. în 1937 etc. Aspectul acesta, care poate fi extins la cultura românească în general, e încă nestudiat.

Corespondenţii diferă de interlocutorii pe care-i întâlnim în volumele de istorie orală şi o comparaţie sistematică între atitudinile lor caracteristice se impune, pentru a combina fertil cele două surse de informaţie. La nivel factual, scrisorile, scrise de obicei la cald, în miezul întâmplărilor tind să fie mai precise decât istoria orală, în care neajunsurile memoriei sau, dimpotrivă, travaliul ei de justificare, raţionalizare, exaltare a importanţei celui care rememorează ne îndepărtează, deseori considerabil, de faptul brut. Pe de altă parte, scrise sub imperiul urgenţei, scrisorile riscă să nu fie întotdeauna elaborate la nivelul interpretării. Dimpotrivă, în istoria orală, interpretarea e deseori în exces şi se cere cântărită şi interogată atent pentru a regăsi dozarea optimă. Între cele două ipostaze se interpun, scrise doar atunci când se desprind firesc de purtătorul lor, mesajele *organice* pentru care A. G. tinde să rezerve de fapt cuvântul *scrisoare*. Nu întâmplător remarcăm astfel decalajul, caracteristic unora din mesajele lui A. G., între momentul întâmplării şi momentul scrisului. Acesta din urmă survine de la sine, destul de departe de cele petrecute pentru a permite reflecţia şi, încă, destul de aproape de cele întâmplate, pentru a reţine fără devieri faptele.

Confruntând documente distincte, scrise sau vorbite liber cum sunt scrisorile şi dialogurile de istorie orală cu documentele scrise în mod impus, cum sunt declaraţiile în situaţie de arest, măsurând distanţele dintre ele şi căutându-le explicaţia, ne putem apropia treptat de realitatea pe care fiecare dintre ele o spune pe cât o ascunde. *Rapsodia epistolară*, ca şi *Ultima carte* se vor piese ale imensului *puzzle* din care încercăm să asamblăm trecutul apropiat al generaţiilor care ne-au precedat.

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

Parametrul adolescenţă

La încheierea *Rapsodiei epistolare*, care cuprinde schimburile de scrisori dintre A. Golopenţia şi 280 de corespondenţi distincţi (totalizând 1958 scrisori, dintre care 689 au fost scrise de A. G.), a devenit posibilă o cercetare mai fină a discursului epistolar românesc aşa cum a fost asumat de corespondenţi de vârste şi sexe diferite diferite (copii, adolescenţi, tineri prestând serviciul militar, adulţi, oameni în vârstă), provenind din diferite regiuni ale ţării şi practicând profesiuni distincte.

Deprinderea discursului epistolar la şcolari din perioada interbelică, originari mai cu seamă din Banat şi Transilvania, cu etapele progresive care duc la practicarea lui firească alcătuieşte, de exemplu, un subiect de cercetare pe care intenţionăm să-l abordăm într-o contribuţie viitoare pornind de la corpusul pe care-l conţine *Rapsodia epistolară*.

În cele ce urmează, voi prezenta trei schimburi epistolare antrenând ca epistolieri adolescenţi de sex masculin. În primele două schimburi epistolare pe care le discutăm (între A. Golopenţia şi Emil-George Papahagi şi între A. G. şi Mihai Parpală) atât adresantul, cât şi adresatul oscilează între adolescenţă şi sfârşit de adolescenţă. Schimbul epistolar cu E.-G. P. se va redeschide episodic, după etapa adolescenţei. În cel de al treilea schimb epistolar, A. G., aflat la sfârşit de adolescenţă, corespondează cu un adult tânăr (Tudor Vianu). În acest caz, relaţia epistolară se prelungeşte în ani, adâncind şi modelând o relaţie intersubiectivă stabilizată.

Toate cele trei schimburi epistolare au un caracter închis. Scrisorile care le compun circulă exclusiv între un adresant şi un adresat individual.

Schimbul epistolar cu E.-G. Papahagi constă din 15 scrisori, cel cu M. Parpală numără 7 scrisori. Ele sunt deci – conform definiţiilor cantitative cu care am ales să operăm – schimburi epistolare *medii*[1]. Schimbul epistolare cu T. Vianu e un schimb epistolare *masiv*, de 23 scrisori.

Schimbul epistolar dintre A.G. şi Emil-George Papahagi

Schimbul epistolar dintre A. G. şi Emil-George Papahagi de care dispunem conţine scrisori scrise în verile 1928 (scr. 1–7) şi 1929 (scr. 8–14), cu o *coda* datând din 1935 (scr. 15). Extensiunea lui sintactică este de 15 texte. Durata lui pragmatică este de 17 ani.

A. G. are 19 respectiv 20 de ani şi se află la Bozovici sau la Timişoara, E.-G. P. e cu doi ani mai în vârstă şi pendulează între Bucureşti şi Breaza. Cei doi prieteni, care se recunosc a fi „suflete înrudite" (E.-G. P., scr. 3, 23.7.1928) îşi scriu spre a nu lăsa să se statornicească între ei tăcerea celor două luni de vacanţă. Amândoi sunt studenţi la Drept, amândoi urmează cursul de estetică a lui Tudor Vianu, amândoi sunt prieteni cu Brutus Coste. Corespondenţa aceasta e unul dintre rarele cazuri în care dispunem de mai multe texte ale lui A. G. (8 scrisori) decât ale partenerului său epistolar (6 scrisori din 1928–1929 plus scrisoarea din 1935).

[1] În interpretarea schimburilor epistolare am stabilit următoarele praguri: schimb epistolar *minim* de 1 scrisoare; schimb epistolar *redus* de 1 până la 5 scrisori; schimb epistolar *mediu* de 6 până la 20 scrisori şi schimb epistolar *masiv* de peste 20 de scrisori.

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

La început, prietenii îşi spun fiecare bucuria de a primi scrisoarea celuilalt. E.-G. P. scrie:

> Scrisoarea ta, cu toate că-mi aduce toată arşiţa verii şi toată limpeziciunea unor peisagii pe care nici o furtună nu vine să le întunece şi să le răcorească, este totuşi pentru mine ca o revărsare înviorătoare de ploaie mult aşteptată. Ai scris patru pagini, pe o zi călduroasă, pentru a aduce bucurie şi linişte, o săptămână mai târziu, unui suflet cuprins pe neaşteptate de o nespusă amărăciune. Ce drag mi-e fiecare rând din scrisoarea ta! Unde s-au risipit toate necazurile plăsmuite de o minte morocănoasă şi de care acum mi-e ruşine? Ai dreptate, viaţa e foarte frumoasă, şi o spun chiar şi atunci când duhuri rele îşi aleg sălaşul în mine (scr. 3, 23.7.1928).

A. G. răspunde pe acelaşi ton:

> Scrisul tău e din acelea cari lasă să se străvadă sufletul. N-ai precupeţit câtuşi de puţin semnele prieteniei tale. Şi acestea mişcă nemăsurat. Îmi înţeleg mama: e ades întristată de lipsa tocmai a acestor mici semne din partea noastră. Curios lucru, dar toţi în familie afară de mama şi răposata bunică, suferim de răul de a nu putea să exteriorizăm cele ce simţim pentru cei la cari ţinem. Când vrem să dăm o dovadă a iubirii noastre, o ciudată stângăcie internă ne apucă; gândurile noastre îi alintă, însă limba tot mută rămâne (scr. 4, 26–27.7.1928).

Îndărătul acordului se prefigurează diferenţe care vor aduce curând în dezbatere actul însuşi de a coresponda şi, prin el, la A. G., modul de a traversa un moment cheie al adolescenţei.

Totul porneşte de la faptul că A. G. formulează, în scrisoarea 8 ([iulie 1929]), diferenţa dintre scrisorile, rare, scrise „doar când totul ne împinge la scris”, care reprezintă „adevărate luminişuri deschise în viaţa lăuntrică a cuiva” şi scrisorile „broderii, mai mult sau mai puţin abile, de cuvinte”, prin care se împlineşte continuitatea corespondenţelor, în cazul lui, datoria de a-i scrie prietenului său:

> Ne mulţumim deci să vorbim şi când nu ne e a vorbi şi a scrie şi când slova are o tare slabă rădăcină în adâncimea fiinţei noastre. Dar acest fel de a gândi prea lasă frâu liber anumitor părţi ale noastre. Nu ţine apoi seamă de necesitatea socială a exteriorizărilor. Ce vei zice tu despre tăcerea mea, vei putea bănui poate o uitare din parte-mi. Iau deci hăţurile în mână, căutând să mă supun poruncii mele să-ţi scriu.

Sincerităţii abrupte a declaraţiei iniţiale i se asociază apoi, în textul scrisorii aşa cum o citeşte E.-G.P., lipsa întrebărilor subînţelese incitând la răspuns, înlocuite prin descrieri, a căror generalitate îi pare a-l exclude ca adresat unic:

> Când scrii unui prieten, când vorbeşti cu un prieten, cred că ceea ce ar trebui să se întrevadă în scrisul tău, în vorbele tale, este tocmai figura prietenului: unică şi diferenţiată. Eu însă nu apar nicăieri în scrisoarea ta. Înţelegi bine că nu pretind (ar fi dezgustător) să fie vorba despre mine, ci să simt, deschizând plicul şi citind, că ceea ce citesc este numai pentru mine, că sunt acolo lucruri pe care altul nu le va înţelege, şi astfel mă voi simţi prezent, voi şti că rândurile acelea cu adevărat mie îmi erau trimise (scr. 9, 23.7.1929).

Răspunsul lui A. G. se va construi treptat. În ciorna de scrisoare 10 ([28.7.1929]), el începe prin a sublinia imposibilitatea de a descrie stările lăuntrice care se succed, nerezolvate, trecătoare şi greu de diferenţiat, în epocile de frământare intensă ale adolescenţei:

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

Fierb toate în noi. A ne descrie fermentarea de o zi–două [ar fi] prea puţin semnificativ. Întâi, că ne scapă clipe esenţiale poate, apoi nici chiar un bun prieten nu poate întrevedea întregul, privind două–trei cărămizi ale clădirii poziţiei noastre unice şi proprii în viaţă. Am trebui să ne comunicăm reciproc jurnalele, presupunând că le avem. A pune probleme – întrebări le-ai zice tu – înseamnă să ne învelim în haine prea largi. [...] Spre a evita insignifianţa pentru altul a momentului oarecare al vieţii mele şi pentru a nu mă ascunde – în limita posibilului – dinaintea unui bun prieten după consideraţii şi preocupări ce aşteaptă soluţionarea, am recurs la acele descrieri pe care-mi şi vine greu să le pomenesc, dacă îmi închipui că le cântăreai din punct de vedere literar. Nota dominantă a lunilor petrecute aci la Bozovici e exprimată cu aproximaţia mai uşor de realizat tocmai prin acele descrieri. Sub ele puteai surprinde atmosfera mea sufletească, cerul meu lăuntric, pe care vânturi repezi mână cu hotărâre aceiaşi nori, nelăsându-i să se înstăpânească pe el, dar arătându-i totdeuna sub alte feţe. / Să-ţi pun în faţă toţi aceşti nori şi norişori? E greu de găsit cuvântul ce exprimă gândul, nemăsurat mai greu să conturezi gândul necopt încă. Vârsta ne e vârsta în care se desprinde în zare calea fiecăruia. [...] Care din noi poate avea curajul de a spune ce se petrece într-însul? Bine înţeles, numai dacă n-are pofta ca, după ce a strigat odată în gura mare 'uite, aşa sunt eu!' să tacă ruşinat în urma unei noi întrezăriri, sau să reînceapă din nou profesiunea de strigăt de vestitor de bâlci (*Marktschreier*).

Răspunsul lui E.-G.P. prefigurează dialogismul lui Bahtin:

Întrebările de care vorbeam eu nu sunt relative la generalităţi, nici nu au caracteristicul punct de întrebare, ci sunt numai acele provocări tainice pe care le găseşti în orice frază, în orice propoziţiune îţi este special adresată [...] Aşa încât, dragul meu, nu aştept într-o scrisoare nici spovedanii directe, nici discuţiuni înalte, nici flecăriri (cu câteva excepţii, în cazul din urmă). Dar atunci ce trebuie să cuprindă o scrisoare ca să-mi pară mie trimeasă numai mie? Nu mă învinui de bizantinism: scrisoarea dragă mie cuprinde... vorbe, vorbe. Atâta tot. E un curent de cuvinte, de propoziţii, de fraze, în care clipesc miile de diamante pe care le trezeşte un singur soare: dragostea, cu diferitele-i forme, dintre care poate cea mai nobilă este prietenia (scr. 11, 29.7.1929).

Scrisoarea se încheie conciliant şi discuţia ar putea părea închisă:

Nu vreau să ştirbesc cu nimic frumoasele gânduri pe care mi le împărtăşeşti în ultima ta scrisoare: dar mă vei înţelege când voi spune că, mai mult decât acele gânduri, mă mişcă în ele nu ştiu ce, un fel de a se adresa direct sufletului meu? Şi atunci mai pot regreta scrisoarea mea din urmă, când ea a trezit în tine vechile noastre afinităţi? Şi spun aceasta chiar dacă, spre mortificarea amorului meu propriu, ar trebui apoi să-mi mărturisesc că, poate şi din scrisoarea ta dintâi, nu lipsea ceea ce căutam, dar că m-a amăgit doar restrictivul ei început. Dacă mai adaugi înfrigurarea mea de atunci, care mă făcea să văd impasibile descrieri în acele crâmpeie de suflet, pe care poate stângăcia mea le va fi îndepărtat pentru multă vreme din viitoarele tale scrisori, cred că vei izbuti să împaci toate contradicţiunile afirmărilor mele.

Răspunsul lui A. G. (scr. 12, 8.8.1929) nu marchează însă acordul cu cele spuse de E.-G.P. Scrisorile scrise „cum se vorbeşte" sunt provizorii. Cel care le încearcă, ţesând laolaltă vorbe, nu poate fi satisfăcut:

Le vede provizoratul, îşi dă seama de tulbureala lor, de neajunsul neasemuit de a trebui să fie totdeuna la hotare, iar nu în mijlocul împărăţiei fiecărei fiinţe. N-a uitat tristeţea care l-a abătut după ceasuri trecute în vorbă [...] Clipa rară pentru el n-a găsit-

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

o în aceste jocuri de-a conversatul. Dragostea largă topitoare de pojghiţe nu răsare pe scenele teatrului ciocnirii însetate de subjugare a două forţe. Durerea îmbătătoare a trăitului nu se lămureşte în atari împrejurări. Plânsul bucuriei răsărite din străfulgerarea ce descoperă frumoasă viaţa frăgezeşte numai clipele de prietenească singurătate. / Mai darnic eşti cu ce e al tău când scrii parcă nimănui şi totuşi oricui [...].

În scrisoarea 13 (16.8.1929), E.-G.P. renunţă la dezbatere:

Credeam că, sugestionat de atitudinea mea concesivă, vei mai atenua ceva din scepticismul tău asupra posibilităţilor de comunicare dintre doi oameni, fie ei şi foarte buni prieteni şi suflete înrudite prin unele laturi ale lor. Nu. Scrisoarea ta de acum urma cu consecvenţă aceeaşi cale. Şi faţă cu o atitudine atât de statornică în deznădejdea ei şi în refuzul ei de a face concesiuni, nu mi-a mai rămas decât să mă închin [...].

Ciornele de răspuns ale scrisorii 14 ([august 1929]) a lui A.G. încep prin a afirma incompatibilitatea dintre concesii şi prietenia dezinteresată:

Concesiunile, deşi dovadă de prietenie la prima vedere, nu o [reprezintă] în cazul a doi tineri cari ţin unul la altul. Spiritul conciliant e una din virtuţile prime ale omului prins în vârtejul vieţii sociale, în care ştiut este că fiecare nu caută decât mulţumirea proprie. Acolo însă [unde] dezinteresarea domneşte, nu poate fiinţa conciliere: ar însemna să se refuze unica ofrandă de preţ pe care cineva i-o poate oferi altuia, o dăruire sinceră a fiinţei lui [...] Am pornit-o pe calea aceasta a sincerităţii. Concesiuni dintr-o parte ar dovedi oboseală sau neputinţa de a se mişca pe aceste aride deşerturi ale adevărului. Făcând concesiuni, fiecare din noi n-ar mai fi un întreg, ar fi el, învelit în haina celuilalt.

În ultima din cele trei ciorne ale scrisorii 14, A. G. îşi nuanţează şi explică existenţial insistenţa:

Se prea poate ca scrisorile mele să te fi exasperat prin supraîncordata lor constanţă, poate s-a străvăzut prin ele şi neajunsul mare, ce se înfrăţeşte de obicei cu prezentările de concepţiuni [de] viaţă: tendinţa de a vedea răscumpărat acest în sine frumos gest – prin acceptarea celuilalt. Pe nevrute, te pomeneşti că pasagiile tot susţineau cu hotărâre 'singurul chip adevărat..., singurul...'. / Lucrurile se întâmplă aşa în anii şi lunile cari întovărăşesc conturarea individualităţilor: ieşirea la suprafaţă a tuturor datelor cari de atunci încolo vor determina viaţa. Mie, aceste câteva luni din urmă mi-au dat ceea ce în viaţă va fi culoarea mea, sădind, mai propriu descoperind în adâncul meu, piatra de încercare la care de acum va trebui să raportez tot ceea ce voi vrea să cred valoros. Sunt prea recente ca să nu fi fost plin de această descoperire. Să nu fi fost ameţit până în ultima fibră a fiinţei mele de această rodnică, dar înspăimântătoare, descoperire că, de acum, nimic nou nu mai poate veni, ci doar măsurarea a tot cu măsura găsită. / Îmi părea o supremă dovadă de prietenie a-ţi expune ţie cu încetul acest fel de a privi al meu. Se şi poate să fi fost. Nu m-am întrebat însă dacă voi reuşi să le scriu ca să fie atari dovezi de amiciţie.

Schimbul de scrisori evidenţiază moduri diferite de abordare a discursului epistolar la cei doi adolescenţi. E.-G.P. scrie fără a se referi la eventuale frământări şi opţiuni interioare legate de momentul adolescent pe care îl traversează. A. G. încearcă să sugereze prin descrieri metaforice oscilaţiile interioare provocate de adolescenţă, care se succed cu prea multă rapiditate, interzicând formulările directe rapid perimate. În faţa crizei epistolare pe care o declanşează aceste scrisori voalate,

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

el le va oferi cheia, scriind prietenului său o scrisoare directă (scr. 14, ciorna 3). Dar această scrisoare va fi şi ultima, încheind comunicarea adolescentă, iar reluarea ulterioară a corespondenţei se va efectua pe un plan relativ exterior.

În corespondenţa cu E.-G. Papahagi îmi pare a se afla punctul de plecare al unor distincţii şi strategii epistolare pe care A. G. le va afirma din ce în ce mai clar în cadrul corespondenţei sale. *Scrisorile* sunt rare şi nu depind de dorinţa de a le scrie, ci de imponderabilul oscilaţiilor noastre interioare. Când nu le-a sosit ceasul, ele pot fi însă înlocuite prin *semne de viaţă*, *mesaje de îmbărbătare*, *mesaje plănuitoare ale lucrului împreună*, *rapoarte* etc. care, toate, precum saluturile în cotidian, menţin deschisă comunicarea în aşteptarea clipei înalte a scrisorii.

Ecouri ale reflecţiei pe care o declanşase dialogul epistolar cu E.-G. Papahagi se regăsesc, decantate şi adâncite prin maturizare, în dificultăţile conlucrării lui A. G., proaspăt întors din Germania, cu Gusti şi Stahl în anii 1937–1939. Pentru A. G. spiritul conciliant păcătuieşte faţă de relaţia dezinteresată cu celălalt, nu numai pe plan personal, ci şi pe plan profesional. A nu-şi marca sincer dezacordul cu unele din ideile gustiene ar fi fost, în termenii unor asemenea convingeri, a nu-i oferi Profesorului darul exprimării întregi a reflecţiilor la care ajunsese după ani de studiu atent. A fi conciliant la suprafaţă, gândind în de unul într-o altă direcţie (soluţia lui H.H. Stahl), ar fi însemnat, în plus, să nu ţină seama de răspunderea pe care o avem faţă de propria integritate.

A. G. decisese să menţină şi după adolescenţă, în ceea ce numea restrictiv *scrisori*, dimensiunea adolescentă a spunerii de sine atunci când aceasta se impunea.

Schimbul epistolar cu Mihai Parpală

Schimbul epistolar cu M. P., aşa cum ni se conservă, nu înregistrează alternanţa adresant–adresat între cei doi corespondenţi. A. G. (despre care aflăm însă că a trimis scrisoarea care declanşează epistolele lui M. P. nu e, în cadrul schimbului, decât adresat, M. P. e doar adresant.

Rândurile lui Mihai Parpală surprind momentul încheierii studiilor universitare când, pentru a treia oară, după sfârşitul studiilor primare şi liceale, prieteniile contractate în copilărie şi adolescenţă, egalitatea din principiu sau ierarhizările în funcţie de merit se suspendă, iar tinerii absolvenţi o pornesc fiecare pe drumul propriu:

> [...] a treia perioadă s-a încheiat, prietenii adevărate, ca şi cele din liceu ori şcoala primară, trebuie aruncate, ca o povară a trecutului. De acum intrăm în luptă, nu mai e vreme de stat pe gânduri, intrăm în luptă şi-n anonimat. După douăzeci de ani, cei aleşi vor ieşi din rânduri, în faţă. Până atunci nu-ncape odihna. Lupta cea mare începe. Titlurile, notaţiile graduale, ierarhiile din şcoala primară, liceu ori facultate nu mai există. Aleşii vor alcătui numărul de surpriză. Cine va ieşi deasupra, după epuizare de tinereţe, ambiţii şi idealuri, se va uita cu indiferenţă în urmă. X? a, da, mi-aduc aminte! (scr. 2, 27.11.1930)

Scrisoarea aceasta, asupra căreia voi insista, e o scrisoare de sfârşit de adolescenţă şi aprehensiune a dinamismului vieţii adulte.

Ea răspunde unei scrisori de care nu dispunem a lui A. G., datând probabil din a doua jumătate a lunii octombrie 1930. E momentul în care, fără mijloace de a se

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

susţine, A. G. i se adresa lui Stahl cu rugămintea de a sprijini candidatura lui la postul de bibliotecar al Seminarului de Sociologie:

> Căci de acasă nu mai pot aştepta sprijin. Anii de când tatăl meu s-a recăsătorit sunt destul de numeroşi pentru a naşte înstrăinarea, a doua soţie destul de cheltuitoare pentru ca excedentele să fie rare. Iar mamei mele, retrase într-un sat pierdut în munţi, nu pot decât să-i scriu totdeuna că-mi merge bine şi că n-am nevoie de nimic (scr. 1, 21.10.1930).

M. Parpală răspunde descurajării unei scrisori probabil similare primite în aceeaşi perioadă de la A. G. Scrisoarea lui este una de îmbărbătare afectuoasă, în vederea căreia îşi mobilizează rezervele de optimism disponibil, care nu aveau cum fi considerabile:

> Ani întregi am ezitat să-ţi scriu. Am o justificare, îţi răspund stimulat de tonul pesimist al unei scrisori grăbit redactate, pe un colţ de masă, într-o bibliotecă situată sus, sus, departe de oameni şi zgomot citadin. Doar glasul tainic vibrează în rânduri fragmentate. Îţi scriu între ore, cu nemângâierea că n-am clipa de răgaz pentru a-mi pune în şir ideile. Dar numai tu vei citi lucruri cunoscute la mine. De aş putea să te fac mai încrezător în viaţă şi-n tine. Mi se va epuiza în curând rezerva de optimism oxigenat. Nădejdea zilelor mele de mâine e în proustianul de la etaj, ce face singur drumul seara, pe strada cu tei desfrunziţi (scr. 2, 27.11.1930).

Frapează, în ce scrie fostul coleg de la Facultatea de Drept, nu atât observaţiile privind opoziţia *tineri situaţi* (Brutus Coste, Victor Rădulescu-Pogoneanu)/*tineri fără situaţie* (A. G., Mihail Bârcă, el însuşi)[2], cât mai ales încrederea în capacităţile grupului căruia îi aparţine de a răzbi dincolo de ea:

> Am citit cu deosebită emoţie rândurile tale. Te vedeam aplecat pe masa bibliotecii, unde-ţi închizi frumoasele zile ale tinereţii, supunându-te unui program avar cu tine însuţi, toate îndurându-le în speranţa victoriei de mâine. Pe care o văd întreagă! Şi sunt cu atât mai mult contrariat de tonul pesimist în care îmi scrii despre locuri şi oameni părăsiţi ieri, cu cât n-ai încercat eşecuri până acum. Nu-i asta un indiciu? / Constat, şi ţi-o mărturisesc cu jenă, relaţiile tale în familii de colegi situaţi nu ţi-au impus o încredere sigură în propriile-ţi forţe. Nu trebuie să vezi în domnul Pogoneanu decât un cunoscut ce-şi poate permite anumite gesturi, la fel amicul Brutus Coste să-şi scoată din cap idei horticole, sunt oameni care vor răzbi în viaţă fără doar şi poate. N-aş vrea ca singura mea mângâiere de mai târziu, la auzul numelui lor, să fie aceeaşi ca a unui bătrân funcţionar de la Minister, căruia îi aminteam de vreun nume cunoscut şi spunea radios: mi-a fost coleg! / Noi suntem nişte indivizi care [...] năzuim să parcurgem drumul a două sau trei generaţii într-una. Şi ni se cere o încredere nebună în anumite facultăţi, cari ar putea chiar să lipsească, şi tot ajungem prin autosugestie. Un Mihai Bârcă sortit, precum zici, să-şi facă armata în Floreştii Sorocei pentru a deveni mai sterist este un exemplu tipic" (*ibid.*) şi, mai departe: „La urma urmei, trebuie să recunoşti că noi ne facem viaţa pe care o voim. Ce adică, nu poţi s-o schimbi de vrei? În locul mesei tihnite, a somnului complet şi a lecturii de după masă, prefer viaţa ce duci tu. E singurul mijloc drept şi fără concurs material, de

[2] Asupra acestei opoziţii vor insista şi Octavian Neamţu, în prezentarea dedicată României în anul 1934 inclusă în volumul IV al *Rapsodiei epistolare* (cf. scr.16 din schimbul epistolar A. G.–O. N.), şi Marcela Focşa, în volumul *Sala luminoasă*, p. 133, între altele.

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

> unde nu-i permis să mai apelăm, e mijlocul spre scopul cel mare. Cu riscul de a nu dormi decât patru ore pe noapte, perseverează. Bagaj ai, ca să faci faţă împrejurărilor.

M. Parpală fusese coleg, la Facultatea de Drept, cu A. G., Brutus Coste, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Mihail Bârcă, Emil-George Papahagi[3] şi îşi făcea armata, fără bani pentru „scrisori lungi închise" şi fără perspective de viitor. Notaţiile lui cazone sunt inedite prin deschiderea caldă cu care scrutează vieţile tinerilor din preajmă:

> Ca încheiere conchid în necesitatea stagiului militar pentru toţi, mai ales pentru hunedorenii cari până acum nu văzuseră tren, cei mai mulţi. Câte sunt de povestit! (scr. 5, 23.2.1931).

Scrisorile de sfârşit de adolescenţă ale lui M. P. se îndepărtează şi mai mult de înfăţişarea trăirii interioare în raport cu cele scrise de E.-G. P. şi, de la un punct, de A. G. în corespondenţa cu acesta. Ele subliniază ruptura de regim existenţial (şi implicit epistolar) dintre anii studenţiei şi anii de după absolvirea facultăţii.

Schimbul epistolar dintre A. G. şi Tudor Vianu

Într-o primă etapă, scrisorile lui A. G. însoţesc cu discreţie viaţa tânărului său Profesor, fiind trimise spontan, *după ce* acesta a fost bolnav (scr. 1/21.3.1929) sau *după* ce profesorul s-a căsătorit (scr. 3, 14.7.1930) şi marcând nu atât participarea socială la viaţa „profesorului iubit", cât semnalarea însoţirii atente, de la distanţă a acesteia:

> Nu v-am putut felicita cu ocazia căsătoriei Dv.; îndrăznesc s-o fac acum, dorindu-vă să aveţi parte de o formă şi mai desăvârşită, şi mai armonioasă a minunatului echilibru pe care studenţii Dv. vi-l admiră (scr. 3).

E perioada în care, în parte şi datorită admiraţiei pentru Vianu, A. G. ia hotărârea de a renunţa la profesiunea de avocat consacrându-se filozofiei. La rândul său, Vianu salută cu prietenie bucuroasă reuşita lui A. G. la concursul Grupării universitare române pentru Societatea Naţiunilor.

Perioada a doua este cea în care A. G. — care a traversat între timp în favoarea ultimei opţiunea între filozofie şi sociologie şi, departe de forfota Seminarului sau a Ministerului, reflectează la destinul său — înţelege nu numai însemnătatea, ci şi trăinicia lui T. Vianu în „ziditura" vieţii lui, de acum diferit orientate. Scrisoarea 4 (29.1.1934) reface legătura cu profesorul care-l ajutase să se orienteze la prima dintre răscruci, evocând anii în care-i fusese dat să trăiască şi să gândească în preajma lui Vianu:

> Uneori îmi părea că sunt nerecunoscător. / Ce n-au însemnat pentru mine acele ceasuri în care mi-aţi îngăduit să întrevăd cum trăiţi gândind, cărţile pe care mi le-aţi trecut, daruri neaşteptate pe lângă tot ce-mi însemnau cărţile, cursurile, seminariile şi conferinţele Dv.? Mă văd în gând, bucuros cu mult înainte să fi venit ziua şi ceasul în care plecam la Dv., prin Parcul Ioanid, îmbrăcat cu grijă, apoi şezând pe o margine de scaun sau de sofa, cântec înăuntru şi numai ochi şi urechi afară (ca lui Plohin cel pomenit în *Zauberberg*, mi-era ruşine atunci că picioarele greoaie şi

[3] Toţi cei enumeraţi apar în calitate de corespondenţi în cadrul *Rapsodiei epistolare*.

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

> trupul ţeapăn sunt şi ele ale mele), plecările de mare îmbogăţit (odată, după ce aţi rostit despre muzicalitatea versurilor din 'O, mamă...' gânduri atât de armonioase, încât nu le-aţi tipărit, şi altădată, când România Regelui Carol înviase pentru o clipă, cu Caragiale al ei, la întoarcere cerul din amurg părea atât de altul încât mă sugruma aproape bucuria). / Am trecut uşor peste răscrucea drept-filozofie, izbândă în mijlocul celorlalţi–solitudine a drumului propriu, a anilor de atunci, datorită mai ales puterii de care mă umplusem în apropierea Dv.

După ani, singur cu sine, A. G. se poate povesti profesorului de care i-a fost dat să se despartă, dar pe care îl poartă în gând pentru totdeauna. Regăsim decalajul temporal caracteristic. A.G. aşteaptă să iasă dintr-o situaţie spre a o putea exprima.

Răspunsul lui Vianu (scr. 5, 6.2.1934) subliniază cu căldură reciprocitatea relaţiei profesor-student:

> Amintirea primilor d-tale ani de studenţie la Bucureşti îmi este şi mie foarte scumpă. Un profesor are şi el nevoie de elevii săi. Raportul care se ţese aci îmbogăţeşte pe ambii inşi. În cariera mea, satisfacţiile cele mai mari mi le-au dat acele suflete înrudite printre auditorii mei, care îmi sugerau credinţa întăritoare că lunga şi ostenitoarea mea luptă de a mă întocmi interior n-a rămas fără folos pentru alţii. D-ta ai fost printre aceştia şi felul în care te-am cunoscut m-a încredinţat demult că ceea ce s-a legat între noi în acei ani academici va continua să înflorească în d-ta.

El cere în acelaşi timp corespondentului său să-i scrie despre „starea de suflet" pe care i-o trezeşte lumea „nouă şi răsturnată" a Germaniei, pentru care îl înarmează cu îndemnul pe care l-a formulat şi pentru sine:

> Mari schimbări de rosturi omeneşti se încearcă de altfel pretutindeni şi mi se pare că menirea noastră esenţială este, în aceste împrejurări, să menţinem intactă în noi o anumită idee a omului şi a binelui, faţă de care ne-am jurat în anii de formare ai tinereţii.

Răspunzând întrebării lui Vianu, A. G descrie perioada de sfârşit de adolescenţă pe care o traversează:

> Încă n-am puterea deplină de a-mi primi destinul şi mărginirile lui. E încă prea aproape vremea în care m-am vrut om universal. Simt acum, ce e drept, că a vrea tot e a nu păstra cu adevărat nimic. În această stare înţeleg bine ce vă făcea să postulaţi coincidenţa realizărilor maxime ale tuturor valorilor. Acum câţiva ani îmi părea ilogică: mărginirea e mărginire; ce folos, dacă cineva are aprehensiunea *summum*-ului unei valori, când n-a încercat tot suişul trăirii ei. – Şi găsesc multă îmbărbătare privindu-vă pe Dv., care aţi avut tăria de a părăsi adolescenţa şi de a deveni bărbat, pe care o au puţini la noi (scr. 6, 26–28.2.[1934]).

În ce priveşte realitatea germană, concluzia la care ajunge A. G. marchează adâncimea la care este afectat de ceea ce se întâmplă şi de ceea ce prevede:

> Mie însumi întâmplările de pretutindeni îmi devin un fel de apel de a căuta lucrurile cele mai necesare. Mă aleg de pe urma lor cu un sentiment al caracterului trecător şi al valorii relative a trăitului. Aş vrea să fiu gata oricând să mor, fără pregătiri prealabile (*ibid.*).

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

Pe un plan constructiv, misiunea pe care şi-o recunoaşte A. G. va fi una de orientare şi auto-orientare prin confruntarea culturii româneşti cu culturile mari şi mici ale lumii:

> Mă preocupă intens toată vremea gândul unei acţiuni de autocunoaştere în cadrul culturii noastre. Îmi produce aproape dureri fizice împrejurarea că văd întruna cum ne lipseşte scheletul moral. O perspectivă raţionalistă a diferenţei numai graduale a culturilor e intrată în mentalitatea comună a ţării şi toţi creştem cu ochii numai la cele din Apus. [...] Mă interesez aşa, şi de raţionalismul istoric, şi de raporturile dintre culturile mari şi cele mici, cu gândul de a vădi pericolul pe care-l implică existenţa aproape complet anistorică a ţării. Avem parte de toate riscurile istorismului nostru pentru că retina noastră intelectuală e prinsă hipnotic de civilizaţiile mari de ale căror dezgusturi bolim. Forţele salutare ale istoriei, de care vorbeşte Nietzsche, nu ne folosesc, pentru că noi trăim istoria altora. Aşa scrise, aceste lucruri apar pătimaşe şi unilaterale. Nu-mi scapă totuşi faţa cealaltă, nevoia de a privi străinul pentru a prinde putere şi pentru a [şi-]o cunoaşte. Dar azi avem confundări şi nu confruntări (*ibid*.).

În scrisoarea 8, A. G. îi va vorbi lui Vianu despre modul său de a concepe sociologia:

> A interpreta ceea ce s-a întâmplat, cum pretind sociologii germani, când vorbesc de *verstehende Soziologie,* de sociologie ca o disciplină noologică, nu mi se pare a fi funcţiunea adevărată a ştiinţelor sociale, ci numai o îndeletnicire cu scop pedagogic, informativ. Aceasta [funcţiunea adevărată, S. G.] e a lămuri actualul şi a cumpăni posibilităţile diferite pe care le oferă intervenţiei active.

Reacţionând la cele scrise şi la cărţile trimise de A. G., Vianu rememorează anii săi de formare la Tübingen, atât de diferiţi de cei pe care-i traversează, în anii 1930, la Berlin şi Leipzig, fostul său student:

> Tübingenul a fost pentru mine un loc de desfacere şi înflorire, ca puţine altele. Când am ajuns acolo, eram un om aproape sfârşit. Viena din 1920, cu lipsurile ei, mă istovise şi mă găseam de asemenea într-un impas al studiilor mele, din care nu ştiam cum voi putea ieşi. Un instinct sigur mă dusese însă într-acest loc plin de prospeţime, unde am găsit o natură frumoasă, multă linişte şi o sumedenie de oameni cumsecade. Niciodată n-am avut răgazul să stau mai mult de vorbă cu mine însumi şi să mă cristalizez mai netulburat. Mă încadram apoi destul de bine în acel mediu încă romantic, în care alternam între lungi ore de bibliotecă, pietate muzicală în biserici şi săli de concert (descopeream pe Bach), plimbări în frumoasa regiune, la Lichtenstein, Zollern, Niedernau etc. şi vesele adunări camaradereşti. Mă vei înţelege, deci, că Germania a rămas pentru mine în ipostaza ei romantică şi că nu pot considera decât cu uimire şi durere tot ce s-a întâmplat în urmă (scr. 15, 26.12.1935).

Scrisoarea de răspuns a lui A. G. îl arată conştient de rostul, în parte consolator, al destăinuirilor lui Vianu:

> M-am mângâiat să aflu că impasurile n-au lipsit în anii dv. de studiu; pot să nădăjduiesc, ca atare, mai mult decât o fac, că după anii aceştia, în care am încercat să iau lucrurile de la capăt, cu aspectul lor deconcertant de grămădire de fel de fel de materiale al căror rost în clădirea ce va să fie nu e prezent totdeauna, vor veni alţii, siguri şi productivi, cum sunt ai dvs. de când vă ştiu (scr. 16, 12.1.1936).

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)

Scrisoarea 23 (3.11.1944) a lui A. G. din momentul ultim al corespondenţei marchează înscrierea cu bucurie pe răbojul relaţiei a numirii lui Vianu ca titular al catedrei de estetică. Vieţile s-au scurs în preocupări distincte, împărtăşite, dar se reîntâlnesc cu simplitate bună la prilejurile importante. Naturaleţea şi adâncimea comunicării s-au menţinut intacte.

*

Schimburile epistolare de care am vorbit sunt departe de a epuiza corpusul epistolar al adolescenţei, cuprins în *Rapsodia epistolară*.

În paginile de faţă am insistat asupra unor schimburi epistolare de natură precumpănitor existenţială. Altele, printre care se numără schimburile epistolare cu Brutus Coste, Octavian Neamţu, Victor Rădulescu-Pogoneanu, se concentrează asupra posibilităţilor de acţiune în România momentului, corespunzând, nu atât adolescenţei contemplative şi reflexive de care am vorbit, cât, mai cu seamă, adolescenţei dinamice, dornice de făptuire.

Lucrări citate

Golopenţia, Anton (2004, 2010, 2012, 2014), *Rapsodia epistolară. Scrisori primite şi trimise de A.G.*, 4 vol.: I. *Ion Adameşteanu–Nina Crainic* (1923–1950), 2004; II. *Ştefania Cristescu* (1932–1950), 2010; III. *Radu Crutzescu–Sabin Manuila* (1917–1950), 2012; IV. Marele Stat Major–Iuhim Zelenciuc (1923–1950), 2014. Ediţie îngrijită de S. Golopenţia, Ruxandra Guţu Pelazza (şi Lidia Bradley, vol. III), Bucureşti, Editura Enciclopedică. Golopenţia, Anton,

Rostás, Zoltán (2003), *Sala luminoasă. Primii monografişti ai Şcolii gustiene*, Bucureşti, Paideia.

Romanian Letters of Interwar Adolescence

The letters we discuss are published in Anton Golopentia, *The Epistolary Rhapsody*, volume IV. As an editor of the series (amounting to a total of 1.958 letters found in A.G.'s personal papers), I opted for publishing both the 689 letters written by A.G. and the 1.269 letters that were addressed to him, and regrouping the letters in 280 letter exchanges. In the present article, I examine three letter exchanges: between A.G. and Emil-George Papahagi, who are 19 respectively 20 years-old at the beginning of their correspondence; between A.G. and Mihai Parpala, freshly graduates of the Bucharest Faculty of Law, and between A.G., who is a Rockefeller grantee and his young professor Tudor Vianu.

BDD-A14975 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:06 UTC)